

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן צבי

נשא

פרשה ארץ ישראלית

על שמשון - בין צרעה ובין אשתאול

מאת: טליה זיסקין

בראש תל צרעה נמצאת רחבה גדולה ובמרכז שתי מצבות אבן שתקרתן בטון צבוע בכחול. על המצבות כתובים שמותיהם של שמשון הגיבור ואביו מנוח. קבורתו של שמשון בקבר מנוח אביו מוזכרת בפסוקים ויאמר שמשון, תמות נפשי עם-פִּלְשְׁתִּים [...] ויָרְדוּ אֲחִיו וְכָל-בֵּית אָבִיהוּ, וישָׂאוּ אֹתוֹ, ויעֲלוּ ויקָבְרוּ אוֹתוֹ בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֲשְׁתָּאֵל, בְּקֶבֶר מְנוּחַ אָבִיו (שופטים טז ל-לא). על פי מסורות מוסלמיות רבות, מזוהה אתר זה עם קבר שמשון. עד 1948 היה באתר מקאם (מבנה קדוש למוסלמים הכולל כיפה), משטח סלע חשוף ומערה חצובה. בסוף המאה ה-19 סייר באזור אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ' ותיאר כיצד הפך קבר השיח' לציון קברו של שמשון הגיבור צרעה עומדת על גבעה עגולה [...] על יד הכפר נמצא בית קדוש של המושלמים, הנקדש לשם השיח' סמט. נמצאו כאלה שביקשו לקשר בבניין זה זיכרון שמשון הגיבור, ובפרט אחר שאחד התיירים שמע מפלחים איזו אגדות, שלפי הנראה, הן רק נוסחא מקולקלת מהתנ"ך. אבל אחרי החקירה נודע כי הסיפור הזה בדאו הפלחים רק כעשרות שנים אחדות, הודות לנוצרי אחד, יווני מחברון, שהייתה לו אחוזת שדה בקרבת המקום ההוא, והוא העביר על חשבון השיח' סמט את הסיפורים אשר קרא בכתבי הקודש על דבר שמשון (א"ז רבינוביץ', "ארץ שמשון ודוד", לוח ארץ ישראל, טז [תרע"א] עמ' 73). אחרי מלחמת העצמאות נותרה רק המצבה, ומאז התחזקה המסורת היהודית הצעירה על אודות מיקום קבורתם של שמשון ואביו במקום זה. באמצע שנות ה-90 נוספה עוד מצבה ונוסף ציון שמותיהם של שמשון ושל אביו מנוח.

ביקור בשפלת יהודה ומפגש עם שמות המקומות, עם האתרים השונים שמתחברים למסורות על אודות שמשון ועם ריבוי הכרמים - היקבים כיום והגתות בתקופה הביזנטית - מחברים לפועלו של שמשון ולאתגרים שעמם התמודד בחייו לפני אלפי שנים.

לעיון נוסף

- ששון אבי, "א-נבי צאמת וקברי שמשון ומנוח: תהליכים בעיצוב מרחב מקודש בתל צרעה", בתוך: מחקרי יהודה ושומרון, יח (תשס"ט), עמ' 313-325
- ששון אבי, "בין צרעה ובין אשתאול, ביקור במגרש הביתי של שמשון הגיבור", בתוך: דוידסון איל (עורך), בנתיבות השפלה והרי יהודה, ירושלים, תשס"ח, עמ' 97-124

בפרשת הנזיר המופיעה בפרשתנו מופיעים דיני הנזיר ואיסוריו. ההפטרה מביאה את סיפורו של שמשון שבציוויו מלאך ה' הוקדש להיות נזיר עוד לפני שנולד ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא. כי הנָּזִיר הָרָה וילדת בן ומוֹרָה לא יעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ כִּי נָזִיר אֶל־הַיְיָ הָיָה הַנָּזִיר מִן הַבֶּטֶן וְהוּא יִחַל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פִּלְשְׁתִּים (שופטים יג ד-ה).

מנוח, אבי שמשון, ששמע על התגלות מלאך ה' מבקש התגלות נוספת. כשזוכה אשתו להתגלות זו היא מיד קוראת לבעלה שעדיין אינו מאמין ורוצה לכבד את המלאך בסעודה. המלאך מפנה את הרצון להקרבת קורבן, ואכן יִקַּח מְנוּחַ אֶת-גְּדֵי הָעֵזִים וְאֶת-הַפִּנְחָה, ויעֲלֶה עַל-הַצֹּר לֵה' וּמִפְּלֵא לַעֲשׂוֹת, וּמְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ רָאִים. וְהִיא בַּעֲלוֹת הַלֶּהֶב סַעֵל הַמִּזְבֵּחַ הַשְּׂמִימָה, ויעֲלֶה מִלֶּאֱ-ה' בְּלֶהֶב הַמִּזְבֵּחַ; וּמְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ רָאִים וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם אֶרְצָה (שופטים יג יט-כ).

במרחק כמה מאות מטרים מאזור התעשייה הר טוב א' נמצא סלע בגובה של כמטר וחצי ובאורך של שני מטרים ויותר. על הסלע קיימים סימני עיבוד וסיתות, מערכת גומות עם חריצים ובצד הסלע מדרגות. סלע זה מכונה 'מזבח מנוח'. חוקר הארץ, יוסף ברסלבי (1896-1972), מספר שפלאח הציג לו סלע זה כמזבח מנוח. החוקרים מיכאל אבי יונה (1904-1974) ושמואל ייבין (1896-1982) אישרו שעל מזבח זה הקריבו קורבנות בתקופת המקרא. אף שהזיהוי קיבל מעין סמכות מדעית, נדחק מזבח זה לקרן זוית ואינו מוכר כיום כאתר עלייה לרגל.

בשפלת יהודה מצויים עוד אתרים ומקומות המפגישים אותנו עם סיפור שמשון.

כדברי מלאך ה' וילד האֵשָׁה בן וְתִקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שְׁמֹשׁוֹן; וַיַּגְדֵּל הַנָּזִיר וַיִּבְרְכֵהוּ ה'. וְתִחַל רוּחַ ה' לִפְעָמוֹ בְּמַחְגֵּה-דָן, בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֲשְׁתָּאֵל (שופטים יג כד-כה). ועדת השמות של מדינת ישראל העניקה את השמות צרעה ואשתאול ליישובים שהוקמו אחרי מלחמת העצמאות על שם היישובים המקראיים שהיו באזור זה. שמו של היישוב המקראי צרעה השתמר בשם הכפר הערבי סרעא שחרב, ובסמוך לו זוהה תל צרעה. הצומת שבין צרעה ובין אשתאול נקראה צומת שמשון. גם המסורת על אודות שמשון, ששיסע את האריה בדרכו לתמנה, נוכחת במרחב: היישוב כפר אוריה נבנה בסמוך לח'רבת כפרוריה ומשמר את שמו. משמעות השם בערבית הוא "חורבת כפיר האריות". על פי מסורת מקומית, שם התרחש הסיפור. המקום מכונה גם ח'רבת אֶל-אַסַד, "חורבת האריה".